

УДК 81'27'246.3=512.123=161.1=512.154(575.2)
DOI 10.35254/bsu/2024.69.03

Başkapan Fatih
Kırgızistan-Türkiye "Manas" Üniversitesi
Öğretim Görevlisi
fatih.baskapan@manas.edu.kg

KIRGIZİSTAN'DA YAŞAYAN KARAÇAY TÜRKLERİNİN KARAÇAY TÜRKÇESİ, KIRGIZ TÜRKÇESİ VE RUSÇA DİL YETERLİK DÜZEYİ ALGILARI

Öz

Bu araştırma, Kırgızistan'da yaşayan Karaçayların Karaçay Türkçesi, Kırgız Türkçesi ve Rusça dil yeterlilik düzeylerinin analizine odaklanmaktadır. Çüy bölgesindeki katılımcıların sosyolengüistik anketine dayanarak dört dil becerisi incelenmiştir: okuma, yazma, konuşma ve dinleme. Sonuçlar, Karaçayların Karaçay Türkçesi ve Kırgız Türkçesine kıyasla Rusçada tüm beceriler açısından en yüksek yeterlilik düzeyini gösterdiğini ortaya koymaktadır. Özellikle genç nesil arasında Rusça lehine bir dil kayması eğilimi tespit edilmiştir. Çalışma, topluluk içi evlilikleri sınırlayan ve dilsel asimilasyona katkıda bulunan "yedi ata" geleneğinin güçlü etkisini göstermektedir. Araştırma, iletişimde Rusçanın baskınlığı ve etnik gruplar arası evliliklerin yaygınlaşması nedeniyle bu bölgede Karaçay Türkçesinin kaybolma riskine işaret etmektedir.

Anahtar kelimeler: sosyodilbilimsel araştırma, etnik kimlik, dil yetkinliği, kuşaklararası aktarım, yazılı okuryazarlık, sözlü iletişim, ikidillilik, diaspora, kültürel asimilasyon, etnodemografik süreçler.

Башкапан Фатих
Кыргыз-Түрк "Манас" Университети,
Ага окутуучу
fatih.baskapan@manas.edu.kg

КЫРГЫЗСТАНДА ЖАШАГАН КАРАЧАЙЛАРДЫН КАРАЧАЙ, КЫРГЫЗ ЖАНА ОРУС ТИЛДЕРИН БИЛҮҮ ДЕҢГЭЭЛИ ТУУРАЛУУ КАБЫЛДООЛОРУ

Кыскача мазмуну

Бул изилдөө Кыргызстанда жашаган карачайлардын карачай, кыргыз жана орус тилдерин билүү деңгээлин талдоого арналган. Чүй облусунан алынган респонденттердин социолонгвистикалык сурамжылоосунун негизинде төрт тилдик көндүм изилденген: окуу, жазуу, сүйлөө жана угуу. Жыйынтыктар көрсөткөндөй, карачайлар карачай жана кыргыз тилдерине салыштырмалуу орус тилин бардык көндүмдөр боюнча эң жогорку деңгээлде билишет. Жаш муундун арасында орус тилине карай тил которуу тенденциясы байкалган. Изилдөө этникалык никелерди чектеген жана тилдик ассимиляцияга өбөлгө түзгөн "жети ата" салтынын күчтүү таасирин көрсөтөт. Изилдөө баарлашууда орус тилинин үстөмдүгүнөн жана этникалык аралык никелердин жайылышынан улам бул аймакта карачай тилинин жоголуу коркунучун көрсөтөт.

Түйүндүү сөздөр: социолингвистикалык изилдөө, этникалык иденттүүлүк, тилдик компетенция, муундар аралык өткөрүп берүү, жазуу сабаттуулугу, оозеки баарлашуу, эки тилдүүлүк, диаспора, маданий ассимиляция, этнодемографиялык процесстер.

Баикапан Фатих
Кыргызско-Турецкий Университет Манас
Старший преподаватель
fatih.baskapan@manas.edu.kg

ПРЕДСТАВЛЕНИЯ КАРАЧАЕВЦЕВ, ПРОЖИВАЮЩИХ В КЫРГЫЗСТАНЕ, ОБ УРОВНЕ ВЛАДЕНИЯ КАРАЧАЕВСКИМ, КЫРГЫЗСКИМ И РУССКИМ ЯЗЫКАМИ

Аннотация

Исследование посвящено анализу уровня владения карачаевским, кыргызским и русским языками среди карачаевцев, проживающих в Кыргызстане. На основе социолингвистического опроса респондентов из Чуйской области были изучены четыре языковые навыки: чтение, письмо, говорение и аудирование. Результаты показывают, что карачаевцы демонстрируют наиболее высокий уровень владения русским языком по всем навыкам по сравнению с карачаевским и кыргызским языками. Выявлена тенденция к языковому сдвигу в пользу русского языка, особенно среди молодого поколения. Показывается сильное влияние традиции "семи поколений", ограничивающей внутриэтнические браки и способствующей языковой ассимиляции. Исследование указывает на риск утраты карачаевского языка в данном регионе из-за доминирования русского языка в коммуникации и распространения межэтнических браков.

Ключевые слова: социолингвистическое исследование, этническая идентичность, языковая компетенция, межпоколенческая передача, письменная грамотность, устная коммуникация, билингвизм, диаспора, культурная ассимиляция, этнодемографические процессы.

Giriş

Dil olgularıyla toplumsal olgular arasındaki ilişkileri, bunların birbirini etkilemesini, birbirinin değişkeni olarak ortaya çıkmasını, bir başka deyişle, bu iki tür olgu arasındaki, eşdeğişirliği inceleyen karma dala sosyolengüistik denir. Sosyolengüistik, hem konuşucunun, hem de dinleyicinin toplumsal konuyla bildirişim durumlarını, söylem çeşitlerini ele alır [1, s.196].

Bu çalışma; sürgün neticesinde Kırgızistan'a gelen ve 978 kişilik nüfusu olan, etnik - dilsel azınlık durumundaki Karaçay Türklerinin sosyolengüistik açıdan dil durumunu ortaya çıkarmayı amaçlamaktadır. Söz konusu araştırma Kırgızistan'da yaşayan Karaçay Türkleri-

nin; Karaçay Türkçesi, Kırgızistan'da Yaşayan Karaçay Türklerinin; Karaçay Türkçesi, Kırgız Türkçesi ve Rusça dil yeterlik düzeyi algılarının ortaya çıkartılması için tarama tekniğine dayalı tasviri bir çalışmadır.

Çalışmanın Evren ve Örneklemi

Bu araştırmanın evrenini Kırgızistan'ın Çüy bölgesinde yaşayan 18 yaş üstü Karaçay Türkleri oluşturmaktadır. 2022 nüfus sayımı verilerine göre Kırgızistan'da yaşayan Karaçay Türklerinin nüfusu 978 iken, bunların 852'si Çüy Bölgesinde yaşamaktadır [2, s. 91]. Karaçayların %87'sinin yaşadığı Çüy bölgesinde 2009 yılı nüfus sayımı verilerine göre ise (2022 nüfus sayımı verilerinde bu istatistiğe yer verilmemiştir.) 18 yaş üstü nüfus,

halkın 77'sini oluşturmaktadır [3, s. 61]. Buradan hareketle Çüy Bölgesinde yaşayan 18 yaş üstü Karaçay nüfusunun 656 civarında olduğu söylenebilir. Araştırmanın katılımcılarını ise Kırgızistan'ın Çüy Bölgesinde yaşayan farklı yaş, cinsiyet ve meslek gruplarından toplam 67 Karaçay Türkü oluşturmuştur. Buradan hareketle, saha çalışmamız esnasında 18 yaş üstü Karaçayların yaklaşık olarak %10.2'sine ulaşıldığını ifade etmek mümkündür. Dolayısıyla çalışmada örneklemin, %95 güven ve %5 hata payıyla evreni temsil etme gücünün yüksek olduğu söylenebilir.

Veri Toplama Araçları

Veriler, Yagmur [4] tarafından geliştirilen ve farklı dönemlerde farklı coğrafyalarda yaşayan Türk azınlığın dil tutumu, dil seçimi, dil değiştirimi ve dil sürdürümünü ölçen bir sormacadan yararlanılarak toplanmıştır. Bir tarama aracı olarak geliştirilen Dil Kullanımı-Dil Seçimi Sormacası (Language Use-Choice Questionnaire) güvenilirlik, geçerliliği kanıtlanmış ve Türklerin azınlık konumunda oldukları bazı bölgelerde yapılan araştırmalarda da kullanılmıştır (Yagmur K., De Bot K. ve Korzilius, H. [5]; Yağmur K. ve Akıncı M. A. [6]; Yalınkılıç K. [8]; Bolver M. [9]; Divrik, D. [10] vd.).

Araştırmada kullanılan sormaca; katılımcıların Karaçay Türkçesi, Kırgız Türkçesi ve Rusça özyeterliklerini, kişisel ve duygusal etkinliklerde ve toplumsal ağlarda hangi dili

kullanmayı tercih ettiklerini, katılımcıların Karaçay Türkçesi ve diğer dillere ilişkin tutumlarını sorgulamaktadır. Bu makalede ise söz konusu ölçek içerisinde yer alan “dil yeterlik düzeyi” kısmıyla ilgili verilerin işlenmesi neticesinde ortaya çıkan bulgular verilmektedir.

Süreç

Yalınkılıç K. (2003) tarafından doktora tezinde kullanılan Türkçe sormaca Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Öğr. Gör. Natalya SANTO ve Kırgızistan Türkiye Manas Üniversitesi Öğr. Gör. Natalya YANKİN tarafından Rusçaya çevrilmiş, sonrasında tashih edilerek sormacaya son hali verilmiştir. Ardından Kırgızistan'daki Karaçayların tek resmi derneği konumundaki “Ata Curt” derneğinin başkanı Zuhra ŞIDAKOVA'nın desteğiyle Çüy Bölgesinde yer alan; Bişkek, Orlovka, Çaldavar, Sadovoe, Belovodskoe, Petrovka, Molovodnoe ve Budenovka yerleşim yerlerinden gerekli veri toplanmıştır.

Sormacadan elde edilen veriler SPSS 22 programından yararlanılarak bilgisayar ortamında çözümlenmiştir.

Katılımcıların Kişisel Özelliklerine Ait Bulgular

Katılımcılara ait cinsiyet, yaş, eğitim düzeyi ve meslek değişkenine ilişkin bilgiler sırasıyla Tablo 1, Tablo 2, Tablo 3 ve Tablo 4'te sunulmuştur.

Tablo 1. Örneklemin Cinsiyete Göre Dağılımı

Cinsiyet	f	%
Kadın	38	56,7
Erkek	29	43,2

Tablo 1'de görüldüğü üzere araştırmanın örneklemi 38'i (%56,7) kadın, 29'u (%43,2) erkek olmak üzere toplam 67 kişiden oluşmaktadır.

Tablo 2. Örneklemin Yaşa Göre Dağılımı

Yaş	f	%
18-30 yaş arası	14	20,9
31-45 yaş arası	25	37,3
45 yaş üzeri	28	41,7

Araştırmanın örneklemi yaş değişkeni açısından üç gruba ayrılmıştır. Birinci grup olan 18-30 yaş aralığında 14 (%20,9) kişi, ikinci grup olan 31-45 yaş aralığında 25 (%37,3) kişi, üçüncü grup olan 45 yaş ve üzerinde ise 28 (%41,7) kişi yer almaktadır.

Tablo 3. Örneklemin Eğitim Düzeyine Göre Dağılımı

Eğitim Düzeyi	f	%
Okur-yazar	1	1,5
İlkokul mezunu	4	5,9
Lise mezunu	29	43,3
Yüksekokul veya üniversite mezunu	33	49,2

Eğitim durumlarına ilişkin bulgularda dikkat çeken en önemli ayrıntı okullaşma oranının yüksekliliği olmuştur. Katılımcılardan 33'ü (%49,2) yüksekokul veya üniversite mezunu, 29'u (%43,3) lise mezunu, 9'u (%6,3) ilkokul mezunu ve 3'ü (%2,1) ise okur-yazardır.

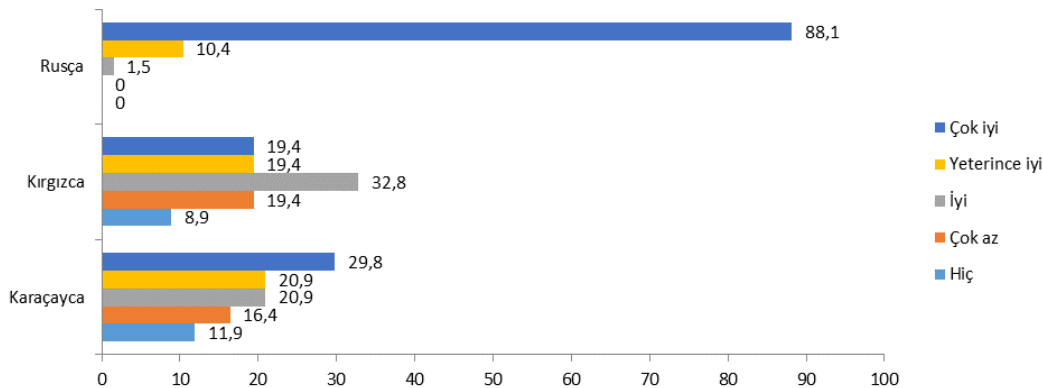
Tablo 4. Örneklemin Mesleklere Göre Dağılımı

Meslek	f	%
İşçi	9	13,5
Ticaret	4	5,9
Çiftçi	10	14,9
Memur	8	11,9
Öğrenci	5	7,4
Ev hanımı	13	19,5
İşsiz	2	2,9
Emekli	15	22,4
Diğer	1	1,4

Meslek grupları etkin ve etkin olmayan meslekler olmak üzere iki gruba ayrılmıştır. İşçi, ticaret, çiftçi ve memur meslekleri etkin; öğrenci, ev hanımı, işsiz ve emekli ve diğer meslekler grupları ise etkin olmayan meslek grupları içinde yer almıştır. Buna göre etkin meslek gruplarından işçiler 19 (%13,4), ticaret ile uğraşanlar 9 (%6,3), çiftçi 21 (%14,8), memur 16 (%11,3) kişiyle örnekleme yer alırken, etkin olmayan meslek gruplarından öğrenciler 9 (%6,3) ev hanımları 28 (%19,7), işsizler 5 (%3,5), emekliler 34 (%23,9) ve diğer meslek grupları ise 1 (%0,7) kişiyle örnekleme yer almaktadır.

Karaçay Türklerinin, Karaçay Türkçesi - Kırgız Türkçesi - Rusça Dilsel Yeterlik Düzeylerine İlişkin Bulgular

Katılımcılara, her üç dilde ne oranda yeterli oldukları sorulmuştur. Karaçay Türkçesi, Kırgız Türkçesi ve Rusça dilsel yeterlik düzeylerini belirlemek için katılımcılara “hiç”, “çok az”, “iyi”, “yeterince iyi” ve “çok iyi” seçenekleri önerilmiş ve Grafik 1’deki bulgulara erişilmiştir.

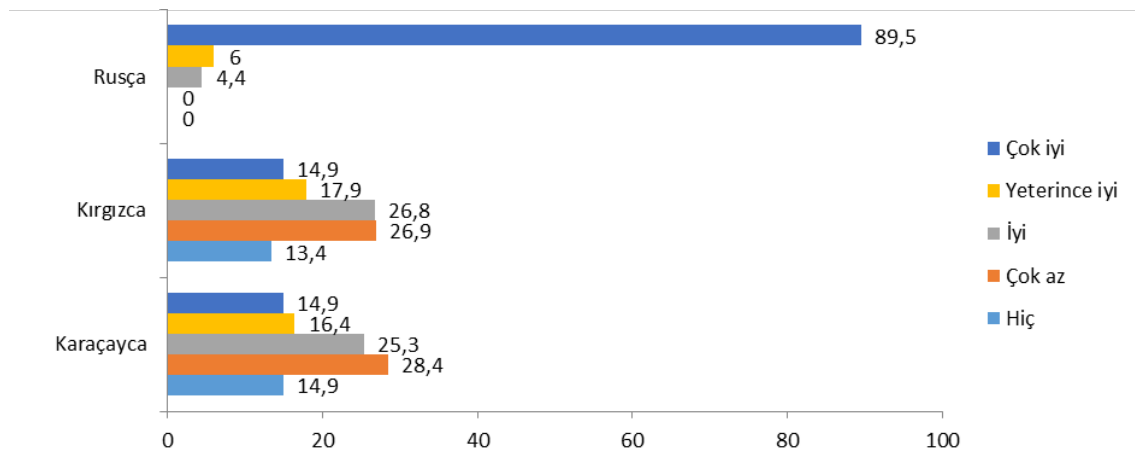

Grafik 1. Karaçay Türkçesi-Kırgız Türkçesi-Rusça Dilsel Yeterlik Düzeylerine İlişkin Bulgular

Grafik 2'ye göre, katılımcıların %9,2'si Karaçayca, %5,6'sı ise Kırgızca dilsel yeterlilik düzeylerinin “hiç” seviyesinde olduğunu belirtmektedir. Katılımcıların %13,4'ü Karaçayca, %13,3'ü ise Kırgızca dilsel yeterlilik düzeylerinin “çok az” seviyesinde olduğunu ifade etmektedir. Katılımcıların %15,5'i Karaçayca, %26,1'i Kırgızca, %2,8'i ise Rusçada “iyi”; %16,2'si Karaçayca, %16,9'u Kırgızca, %4,2'si ise Rusça “yeterince iyi”; %33,1'i Karaçayca, %45,8'i Kırgızca, %93'ü

ise Rusçada çok iyi dilsel yeterlilik düzeyine sahip olduğunu ifade etmektedir. Elde edilen bulgular birlikte değerlendirildiğinde katılımcıların Karaçay Türkçesi ve Kırgız Türkçesine oranla Rusçaya daha hâkim oldukları görülmektedir.

Katılımcıların Karaçay Türkçesi-Kırgız Türkçesi-Rusça okuma becerilerindeki yeterlik düzeylerine ait bilgiler Grafik 2'de sunulmuştur.

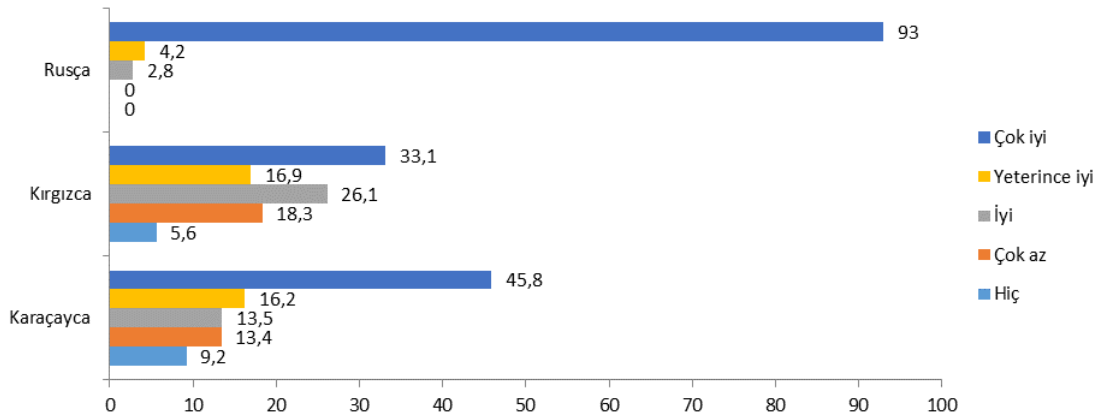

Grafik 2. Karaçay Türkçesi-Kırgız Türkçesi-Rusça Okuma Becerilerindeki Yeterlik Düzeyleri

Grafik 3 incelendiğinde, katılımcıların %14,8'inin Karaçayca, %13,4'ünün ise Kırgızca okuma becerilerindeki yeterlilik düzeyinin “hiç” seviyesinde olduğu görülmektedir. Katılımcıların %28,2'sinin Karaçayca, %26,8'inin Kırgızca, %0,7'sinin ise Rusça okuma becerilerindeki yeterlilik düzeylerinin “çok az” seviyesinde olduğu görülmektedir. Katılımcıların %25,4'ünün Karaçayca, %26,8'inin Kırgızca, %4,2'sinin ise Rusçada “iyi” okuma becerisi yeterlilik düzeyine sahip olduğu görülmektedir. Katılımcıların %16,2'sinin Karaçayca, %17,6'sinin Kırgızca, %5,6'sının ise Rusçada okuma becerisi

yeterlik düzeyinin “yeterince iyi” olduğu görülmektedir. Katılımcıların %15,5'inin Karaçayca, %15,5'inin Kırgızca, %89,4'ünün ise Rusçada okuma becerisi yeterlik düzeyinin “çok iyi” olduğu görülmektedir. Elde edilen bulgular birlikte değerlendirildiğinde katılımcıların okuma becerisi yeterlik düzeyi bakımından Karaçay Türkçesi ve Kırgız Türkçesine oranla Rusçaya daha hâkim oldukları anlaşılmaktadır.

Katılımcıların Karaçay Türkçesi-Kırgız Türkçesi-Rusça dinleme becerilerindeki yeterlik düzeylerine ait bilgiler Grafik 3'te sunulmuştur.

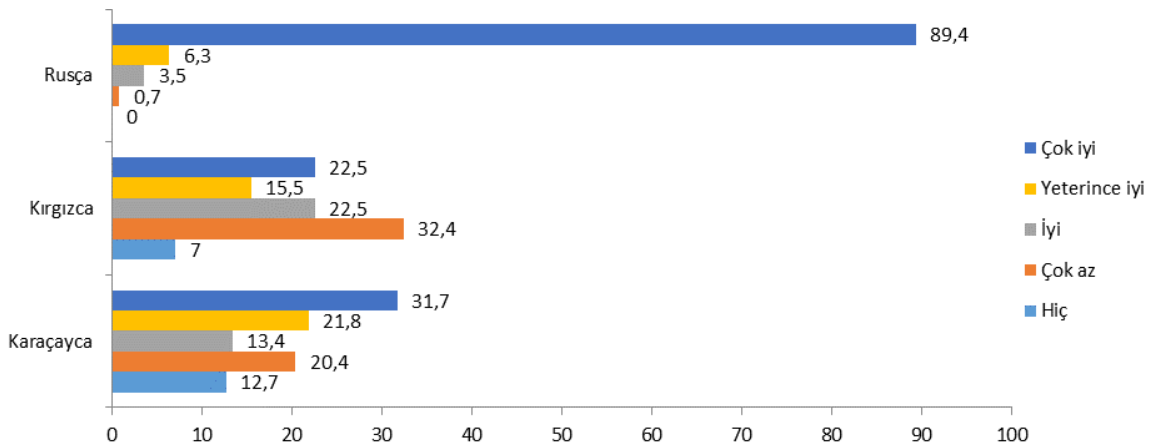

Grafik 3. Karaçay Türkçesi-Kırgız Türkçesi-Ruşça Dinleme Becerilerindeki Yeterlik Düzeyleri

Grafik 3 incelendiğinde, katılımcıların %9,2'sinin Karaçayca, %5,6'sının ise Kırgızca dinleme becerilerindeki yeterlilik düzeyinin “hiç” seviyesinde; %13,4'ünün Karaçayca, %18,3'ünün ise Kırgızca dinleme becerilerindeki yeterlilik düzeyinin “çok az” seviyesinde olduğu görülmektedir. Katılımcıların %13,5'inin Karaçayca, %26,1'inin Kırgızca, %2,8'sinin ise Rusçada “iyi” dinleme becerisi yeterlilik düzeyine sahip olduğu görülmektedir. Katılımcıların %16,2'sinin Karaçayca, %16,9'unun Kırgızca, %4,2'sinin ise Rusçada dinleme becerisi yeterlilik düzeyi-

nin “yeterince iyi”; %45,8'inin Karaçayca, %33,1'inin Kırgızca, %93'ünün ise Rusçada dinleme becerisi yeterlilik düzeyinin “çok iyi” olduğu görülmektedir. Elde edilen bulgular birlikte değerlendirildiğinde katılımcıların dinleme becerisi yeterlilik düzeyi bakımından Karaçay Türkçesi ve Kırgız Türkçesine oranla Rusçaya daha hâkim oldukları anlaşılmaktadır.

Katılımcıların Karaçay Türkçesi-Kırgız Türkçesi-Ruşça konuşma becerilerindeki yeterlilik düzeylerine ait bilgiler Grafik 4'te sunulmuştur.

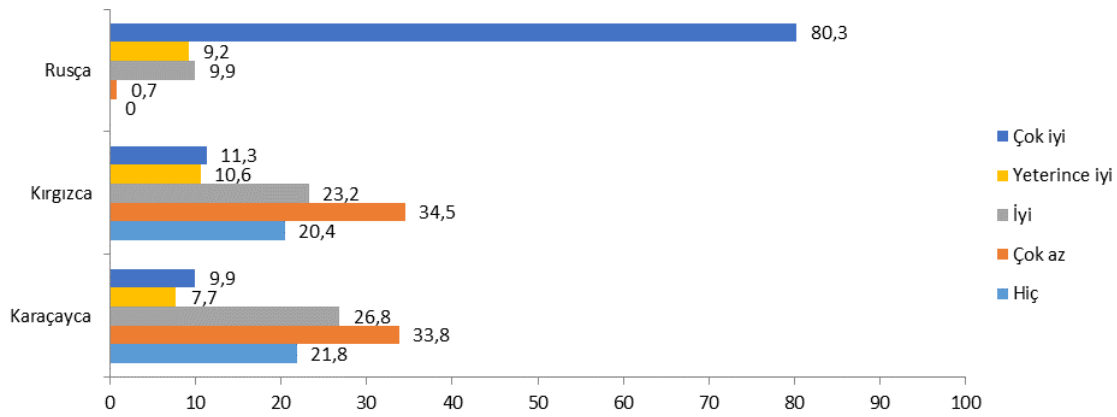
Grafik 4. Karaçay Türkçesi-Kırgız Türkçesi-Ruşça Konuşma Becerilerindeki Yeterlik Düzeyleri

Grafik 4 incelendiğinde, katılımcıların %12,7'sinin Karaçayca, %7'sinin ise Kırgızca konuşma becerilerindeki yeterlilik düzeyinin “hiç” seviyesinde; %20,4'ünün Karaçayca, %32,4'ünün

Kırgızca, %0,7'sinin ise Rusçada konuşma becerilerindeki yeterlilik düzeylerinin “çok az” seviyesinde olduğu görülmektedir. Katılımcıların %13,4'ünün Karaçayca, %22,5'inin Kırgızca, %3,5'inin ise Rusçada “iyi” konuşma becerisi yeterlilik düzeyine sahip olduğu görülmektedir. Katılımcıların %21,8'sinin Karaçayca, %15,5'inin Kırgızca, %6,3'ünün ise Rusçada konuşma becerisi yeterlilik düzeyinin “yeterince iyi” olduğu görülmektedir. Katılımcıların %31,7'sinin Karaçayca, %22,5'inin

Kırgızca, %89,4'ünün ise Rusçada konuşma becerisi yeterlilik düzeyinin “çok iyi” olduğu görülmektedir. Elde edilen bulgular birlikte değerlendirildiğinde katılımcıların konuşma becerisi yeterlilik düzeyi bakımından Karaçay Türkçesi ve Kırgız Türkçesine oranla Rusçaya daha hâkim oldukları anlaşılmaktadır.

Katılımcıların Karaçay Türkçesi-Kırgız Türkçesi-Rusça yazma becerilerindeki yeterlilik düzeylerine ait bilgiler Grafik 5'te sunulmuştur.

Grafik 5. Karaçay Türkçesi-Kırgız Türkçesi-Rusça Yazma Becerilerindeki Yeterlilik Düzeyleri

Grafik 6 incelendiğinde, katılımcıların %21,8'inin Karaçayca, %20,4'ünün ise Kırgızca yazma becerilerindeki yeterlilik düzeyinin “hiç” seviyesinde olduğu görülmektedir. Katılımcıların %33,8'inin Karaçayca, %34,5'inin Kırgızca, %0,7'sinin ise Rusçada yazma becerilerindeki yeterlilik düzeylerinin “çok az” seviyesinde olduğu görülmektedir. Katılımcıların %26,8'inin Karaçayca, %23,2'sinin Kırgızca, %9,9'unun ise Rusçada “iyi” yazma becerisi yeterlilik düzeyine sahip olduğu görülmektedir. Katılımcıların %7,7'sinin Karaçayca, %10,6'sının Kırgızca, %9,2'sinin ise Rusçada yazma becerisi yeterlilik düzeyinin “yeterince iyi” olduğu görülmektedir. Katılımcıların %9,9'unun Karaçayca, %11,3'ünün Kırgızca, %80,3'ünün ise Rusçada yazma becerisi yeterlilik düzeyinin “çok iyi” olduğu görülmektedir. Elde edilen bulgular birlikte değerlendirildiğinde katılımcıların yazma becerisi yeterlilik düzeyi bakımından Karaçay Türkçesi ve Kırgız Türkçesine oranla Rusçaya daha hâkim oldukları görülmektedir.

İyi bir dil kullanıcısı dört temel dil becerisini etkin olarak kullanılabilmelidir çünkü bu dört becerinin gelişimi tüm yaşamı biçimlendirir. Bireyin iletişimsel yeterliliği bu becerilerin birbiriyle bağlantılı gelişimiyle ilişkilidir; çünkü bir becerinin gelişimi öteki becerisinin gelişimini etkilemektedir. Hagevik, insanların zamanlarının %40'ını dinlemeye, %35'ini konuşmaya, %16'sını okumaya, %9'unu yazmaya ayırdığını belirtmektedir [11, s. 24].

Karaçay Türkçesi ve Kırgız Türkçesi ve Rusçanın dil yeterlilik düzeylerine ilişkin durumun daha iyi anlaşılabilmesi için her üç dildeki becerilerin görüntüsü ortaya çıkarılmaya çalışılmış ve tabloda gösterilen sonuç ortaya çıkmıştır.

	Rusça		Karaçay Türkçesi		Kırgız Türkçesi	
	İleri seviye (%)	Hiç (%)	İleri seviye (%)	Hiç (%)	İleri seviye (%)	Hiç (%)
Okuma	95	0	31,7	14,8	33,1	13,4
Dinleme	97,2	0	62	9,2	50	5,6
Konuşma	95,7	0	53,5	12,7	38	7
Yazma	89,5	0	17,6	21,8	21,9	20,4

Sonuç

Araştırma bulguları Kırgızistan’da yaşayan Karaçay Türklerinin dil becerileri bağlamında Karaçay ve Kırgız Türkçelerine oranla Rusçaya çok daha hâkim olduklarını, topluluğun tamamına yakınının Rusçayı “iyi / çok iyi” düzeyde konuştuklarını, okuduklarını, yazdıklarını ve anladıklarını ortaya koymaktadır.

Çıkan sonuçlar ve sahadaki yapılandırılmamış görüşmeler birlikte değerlendirildiğinde, Kırgızistan’da yaşayan Karaçay Türklerinin çok yüksek oranda Rusça iletişim kurdukları, Karaçay Türkçesini aile büyükleriyle iletişimde, Kırgız Türkçesini ise ihtiyaç halinde tercih ettikleri söylenebilir.

Bulgulara göre, Kırgızistan’da yaşayan Karaçay Türklerinin iletişim dili olarak kendi içlerinde çoğunlukla, topluluk dışındaki milletlerle ise tamamen Rusçayı tercih ettikleri görülmüştür. Bu açıdan ele alındığında, Sovyet ideolojisinin, etnik kimlik ve dillerden koparılmış bir Sovyet vatandaşı yaratma gayretinin en önemli aşaması olan Rusçayı ortak dil haline getirme planının topluluk üzerinde önemli ölçüde etkili olduğu söylenebilir. Kırgızistan’da gerek Karaçaylar gerekse diğer topluluklar üzerinde Rusçanın bu anlamdaki psikolojik saygınlığı devam etmektedir. Veri ve gözlemlerden çıkarılan sonuçlara göre Rusça bilim, sanat ve kültür dili olarak görülmekte; Rusça iletişim kurmak ortak / üst bir kültüre dâhil olmak olarak algılanmaya devam etmektedir.

Ayrıca, Kırgızistan’da yaşayan Karaçay Türkleri içerisindeki genç ve orta yaş gurubundan Karaçay Türkçesine ilgi duyup öğrenmek isteyen az sayıdaki bireyin ise yaşadıkları sosyal ortamın Karaçay Türkçesini

öğrenme ve aktif olarak kullanmaya elvermemesi sebebiyle anadillerini yaşatamadıkları gözlemlenmiştir.

Bir dil üzerinde yabancı dillerin etkisi çok güçlü olursa, o zaman bu dilin benliğini, dolayısıyla da o toplumun kimliğini yitirmesi, tarihten silinmesi söz konusu olabilir. Dünya üzerinde bunun örnekleri vardır. Dilbilimde *ölü diller* olarak adlandırılan bu diller, tarihin belli bir döneminde bir toplum tarafından kullanılmış, ancak başka dillerin güçlü etkisi sonucu tarihten silinmişlerdir [12, s. 133]. Kırgızistan’da kullanılan Karaçay Türkçesinin bu açıdan ele alındığında çok yoğun bir şekilde Rusçanın baskısı altında olduğu görülmektedir. Kırgızistan’da yaşayan Karaçay Türklerinin neredeyse tüm sosyal ağlarda, hatta aile içi iletişimde bile genellikle Rusçayı tercih etmesi, Karaçay Türkçesinin Kırgızistan’daki geleceğini tehlikeye sokmaktadır.

Kırgızistan’da yaşayan Karaçay Türkleri açısından başka bir tehlike ise millet ve topluluklara mensup insanlarla evlenme oranının yüksek olmasıdır. Karaçaylar Türklerinde de, diğer birçok Türk topluluğunda bulunan, yakın akraba sayılması nedeniyle topluluk içi evliliklerde “yedi ata” içerisinde yer alanlarla evlenmemesi geleneği yaşatılmaktadır. Bu durum, Kırgızistan’da zaten az bir nüfusa sahip Karaçay Türklerinin birbirleriyle evlenmelerini neredeyse imkânsız kılmaktadır. Bu durum sebebiyle Karaçay Türkleri ya Kırgızistan dışındaki Karaçaylarla ya da farklı millet ve topluluklara mensup insanlarla evlenmek durumunda kalmaktadır. Yapılan görüşmelerde, Kırgızistan’da yaşayan Karaçay Türkleri arasında farklı topluluklara mensup kişilerle evlenme oranının yüksek olduğu gözlemlenmiştir. Bu durum, yakın gelecekte

dil ölümüne ve ardından azınlık durumunda-ki topluluğun kimliğini tamamen yitirmese sebep olacak boyuttur.

Bulgular ışığında dikkat çeken başka bir konu ise, ülkedeki azınlık halkların Kırgız Türkçesi tercihlerinin hâlâ düşük düzeyde seyretmesidir. Bu halklar, diğer topluluklar-

la iletişimlerini Rusça üzerinden gerçekleştirmekte ve bu durum Kırgızistan'da yaşayan Karaçay Türkleri özelinde açık olarak görülmektedir. Kırgızistan'la aynı dönemde bağımsız olan Kazakistan, Özbekistan gibi ülkelerde ise bu sürecin daha hızlı bir şekilde milli dil lehine geliştiği bilinmektedir.

Литература

1. Вардар, Б. Словарь лингвистических терминов с пояснениями = Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü / Б. Вардар. – Стамбул : Мультилингвал, 2002. – Текст : непосредственный.

2. Население Кыргызстана = Kırgızstandın Kalky : книга II (часть первая) / под редакцией Б. Кудайбергенова [и др.]. – Бишкек : Национальный статистический комитет Кыргызской Республики, 2023. – Текст : непосредственный.

3. Регионы Кыргызстана = Kırgızstandın Çölkömdörü : книга III (в таблицах) : Чуйская область / Национальный статистический комитет Кыргызской Республики. – Бишкек, 2010. – Текст : непосредственный.

4. Ягмур, К. Утрата первого языка среди турецких носителей в Сиднее = First language attrition among Turkish speakers in Sydney / К. Ягмур. – Тилбург : Издательство Тилбургского университета, 1997. – Текст : непосредственный.

5. Ялынкылыч, К. Языковая ситуация турок Кырджали в Болгарии: социолингвистическое исследование = Bulgaristan Kırcalı Türklerinin Dil Durumu Toplumdilbilimsel Bir İnceleme : специальность 10.02.06 "Тюркские языки" : диссертация на соискание ученой степени доктора филологических наук / Ялынкылыч Каджа ; Университет Ондокуз Майыс. – Самсун, 2013. – Текст : непосредственный.

6. Айдын, М. Справочник по лингвистике = Dilbilim El Kitabı / М. Айдын. – Стамбул : Академик Китаплар, 2014. – Текст : непосредственный.

7. Люле Мерт, Э. Примеры упражнений для развития четырех основных языковых навыков в обучении турецкому языку = Türkçenin Eğitimi ve Öğretiminde Dört Temel Dil Becerisinin Geliştirilmesi Sürecinde Kullanılabilecek Etkinlik Örnekleri / Э. Люле Мерт. – Текст : непосредственный // Журнал обучения родному языку. – 2014. – № 2(1). – С. 23-48.

8. Ягмур, К. Использование языка, выбор, сохранение и этнолингвистическая жизнеспособность турецких носителей во Франции: межпоколенческие различия = Language use, choice, maintenance, and ethnolinguistic vitality of Turkish speakers in France: intergenerational differences / К. Ягмур, М. А. Акынджи. – Текст : непосредственный // International Journal of The Sociology of Language. – 2003. – № 164. – С. 107-128.

9. Болвер, М. Языковая ситуация турок, проживающих в Скопье = Üsküp'te Yaşayan Türklerin Dil Durumu : специальность 10.02.06 "Тюркские языки" : диссертация на соискание ученой степени кандидата филологических наук / Болвер Мехмет ; Университет Ондокуз Майыс. – Самсун, 2014. – Текст : непосредственный.

10. Диврик, Д. Языковая ситуация турок, проживающих в Салониках = Selanik'te Yaşayan Türklerin Dil Durumu : специальность 10.02.06 "Тюркские языки" : дис-

сертация на соискание ученой степени кандидата филологических наук / Диврик Дурсун ; Университет Акдениз. – Анталья, 2019. – Текст : непосредственный.

11. Люле Мерт, Э. Примеры упражнений, которые можно использовать в процессе развития четырех основных языковых навыков в обучении турецкому языку = Türkçenin Eğitimi ve Öğretiminde Dört Temel Dil Becerisinin Geliştirilmesi Sürecinde Kullanılabilecek Etkinlik Örnekleri / Э. Люле Мерт. – Текст : непосредственный // Журнал обучения родному языку. – 2014. – № 2(1). – С. 23-48.

12. Айдын, М. Справочник по лингвистике = Dilbilim El Kitabı / М. Айдын. – Стамбул : Академик Китаплар, 2014. – Текст : непосредственный.